

Profesorka Bożena Tokarz jubilující

Libor Pavera (Praha)

Nejen v Polsku, ale i ve Slovinsku a v České republice se v průběhu posledních desetiletí stala známou a citovanou literární teoretičkou, historičkou a komparatistkou Bożena Pikola-Tokarz, řádná profesorka teorie literatury a literární historie působící na Slezské univerzitě v Katovicích (Uniwersytet Śląski w Katowicach). V posledních měsících oslavila významné životní jubileum (narozena 17. 10. 1946), k němuž se pojí i samostatný svazek *Studii o překladu* (sv. 42, Katowice 2016).¹ Zatímco místem jejího zaměstnání je téměř po celou badatelskou dráhu katovická univerzita, její badatelská práce se soustřeďuje na dva hlavní problémové okruhy: jedním je *teorie literatury* v nejširším slova smyslu, úžeji pak teorie překladu, spjatá v českém prostředí zejména s Jiřím Levým a pracemi, které zde předčasně zemřelý badatel zanechal a které dosud tvoří živý a nepřehlédnutelný zdroj poznání i inspirací pro budoucí bádání, druhý tvoří *dějiny slovanských literatur 20. a 21. století*, z nichž zřetelně převládá badatelčin zájem o literaturu slovinskou a polskou, řidčeji o ukrajinskou nebo českou a slovenskou. V uvedených oblastech výzkumu vyškolila rovněž několik doktorandů, kteří působí na polských i zahraničních slavistikách a polonistikách.

Absolvovala vysokoškolská studia polonistická a romanistická. Polonistická zakončila v roce 1969 na univerzitě v Lodži. Tam, jak známo, působila mezinárodně známá a po světové literární vědě a filozofii široce rozhleděná badatelka profesorka Stefania Skwarczyńska. Od meziválečné doby byla spjata s výzkumem žánrů a kategorií žánrovosti: právě Skwarczyńska během 2. světové války a po jejím skončení dala impuls ke vzniku speciálního vědeckého časopisu, který měl přinášet informace o dění v oblasti genologie a hesla o jednotlivých žánrech; z hesel měl později vzniknout slovník žánrů (podařilo se ho vydat až několik let po smrti S. Skwarczyńskiej jednomu z jejích žáků – *Słownik rodzajów i gatunków literackich*, již dvě vydání).

U prof. Stefanie Skwarczyńskiej absolvovala magisterskou práci nazvanou *Twórczość Harasymowicza* s podtitulem *Próba monografii* v roce 1969. O tři roky později pak byla S. Skwarczyńska promotorkou doktorské práce Bożeny Tokarzewé s titulem *Topos arkadyjski we współczesnej poezji polskiej (jego kontynuacje i degradacje)*. Z obou kvalifikačních prací, které tu byly uvedeny, publikovala některé fragmenty v časopisech a sbornících; jejich podrobnější bibliografie se najde v citovaném sborníku. První její knižní práci, kterou napsala ve spolupráci s prof. Stefanem Zabierowskim, je *Teoria literatury: Metodologia*

1 Jde o sérii vycházející po několik let pod redakcí rusisty Piotra Fasta: *Komunikacja międzykulturowa (Przeład / komparatystyka / teoria i historia literatury) : Księga jubileuszowa dedykowana Profesor Bożenie Tokarzewej*. Red. Monika Gawlak – Alina Świeściak. Katowice: Śląsk, 2016. 599 s. Kniha obsahuje rovněž bibliografii monografií a studií badatelky.

badan literackich (1980). Někteří její posluchači ještě po létech vzpomínají na inspirativní přednášky a semináře s badatelkou, která byla výborně obeznámena se světovou literární vědou, měla schopnost nadhledu, prokazovala schopnost kontextově dávat jevy do souvislostí a projevovala se uměním syntézy. V neposlední řadě je nutno připomenout, že dostala do vínku dar předávat svá zjištění a zkušenosti mladším kolegům, studentům a doktorandům. Je přísnou a z kvality nic neslevující, ale přesto oblíbenou a vyhledávanou vysokoškolskou přednášející.

Od prosince roku 1971 je spjata s katovickou univerzitou. Nejprve s její polonistikou, od roku 1989 pak s institutem slovanských jazyků a literatur (sídlí již několik let v blízkém Sosnowci). Na univerzitě v Katovicích v průběhu svého působení plnila rovněž některé akademické a řídicí funkce (proděkanka, vedoucí katedry apod.). V letech 1984 až 1988 působila jako lektorka polského jazyka v Institute d'Études Slaves na Université de Clermont Ferrand II. Tam rovněž zahájila svá romanistická studia.

V roce 1983 vyšla její první samostatná monografie *Mit literacki. Od mitu rzeczywistości do zmiany substancji poetyckiej*. I když východiskem práce Boženy Tokarzkové bývají zpravidla literární texty, problematiku vždy ku prospěchu bádání posouvá ještě směrem do oblasti kulturních a filozofických kontextů. Ještě výrazněji nežli v první knize je to zřejmé z knihy *Poetyka Nowej Fali*, vydané v roce 1990. Soustředila se v ní na tvorbu z tehdejšího pohledu současnou, na polskou poezii, v jejímž kontextu kolem roku 1968 dochází k výrazné změně poetiky. Vybrala si ke studiu autory a texty, kteří tvoří jistou ucelenou formaci (S. Barańczak, J. Kornhauser, R. Krynicki, T. Różewicz, J. Tuwin, A. Zagajewski aj.), navíc jde o autory, kteří nejednou jsou tvůrčími osobnostmi nejen ve smyslu poetickém, ale i ve smyslu vědeckém (S. Barańczak a jeho studie o překladu, J. Kornhauser zároveň literární historik a kritik apod.). Na základě uvedených prací se v roce 1991 stala habilitovanou doktorkou.

V jejích metodách práce probleskují ty, s nimiž se setkávala v průběhu svých vysokoškolských studií – zejména při vědecké výchově u prof. S. Skwarczyńskiej, u jiných slavistů (např. prof. Marie Bobrownické) nebo které se vynořily při její badatelské práci v posledních letech (zejména kognitivní pojetí, které našlo uplatnění nejen v poetologii, ale rovněž má své místo v teorii i praxi překladu). Sem, do oblasti teorie a praxe polských překladů slovinské literatury a slovinských překladů polské literatury náleží situovat její studie o polských překladech milostné poezii Prešernovy, jednoho z největších slovinských básníků 19. století, o podobě poezie T. Różewicze a Cz. Miłosze ve slovinských překladech (zejména v knize *Wzorzec, podobieństwo, przypominanie*, Katowice 1998). S novými metodami literární vědy se jistě Božena Tokarzková seznamovala rovněž za svého francouzského pobytu v Université de Clermont Ferrand II. – ve světě tehdy svobodným na přístup k informacím.

Od roku 1981 je ve stálém kontaktu se slovinským prostředím filologů a spisovatelů, nesporně rovněž zásluhou svého manžela, profesora obecné jazykovědy Emila Tokarze, mj. slovinyisty a paleoslavisty. Ke slovinskému prostředí a slovinské literatuře se váže rovněž nejedna její odborná studie, ba kniha – *Med destrukcijo in konstrukcijo. O poeziji Srečka Kosovela v kontekstu konstruktivizma (Między destrukcją a konstrukcją. O poezji Srečka Kosovela w kontekście konstruktivistycznym*, polsky 2004, slovinsky 2013 v překladu Primože

Čučníka). Ukazuje v ní, jak Kosovelovu poezii vnímala skupina polských konstruktivistů, tzv. krakovská avantgarda.

Božena Tokarzková je také členkou redakcí slovinských odborných časopisů *Jezik in slovstvo* (od roku 2001), *Ars et Humanitas* (od roku 2006) a *Slavia Centralis* (od roku 2009). 18. 6. 2015 byla pak zvolena za členku-korespondentku Slovinské akademie věd (SAZU).

V roce 2004 byla Božena Tokarzková jmenována prezidentem Polské republiky řádnou profesorkou humanitních věd. O několik let později pomýšlí na cyklus prací týkajících se výzkumu překladu: svůj sen si plní sérií publikací *Przekłady Literatur Słowiańskich*, kterou později proměnila v odborný recenzovaný časopis (srov. www.pls.us.edu.pl). Sama pak vydala počet ze svého badatelského usilování v oblasti překladatelství – s využitím četných příkladů z polské, francouzské i slovinské literatury – v knihách *Wczorzec, podobieństwo, przypominanie (Ze studiów nad przekładem artystycznym)* (1998) a *Spotkania : Czasoprzestrzeń przekładu artystycznego* (2010).

Přejeme badatelce u příležitosti jejího životního jubilea, aby se její zdravotní stav vyvíjel správným směrem, protože od dobrého fyzického stavu a dobrého pocitového světa závisí stav duše a zdárná realizace projektů, o které v případě prof. Boženy Tokarzkové nikdy není nouze. Jde o projekty náročné, kvalitní a kvalifikované. Sluší se závěrem ještě připomenout, že jak prof. Božena Tokarzková, tak její manžel, prof. Emil Tokarz, mj. zakladatelé Towarzystwa polsko-słoweńskiego, byli v roce 2007 oceněni mezinárodní Cenou T. Pretnara za šíření slovinské kultury a literatury ve světě a stali se tak „ambasadory slovinské kultury“.

prof. PhDr. Libor Pavera, CSc.

Konšelská 426/25
180 00 Praha 8, Česká republika
l.pavera@seznam.cz

